

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
GIOVANNI PITRUZZELLA
19. november 2019¹

Kohtuasi C-653/19 PPU

**Kriminaalmenetlus järgmise isiku suhtes:
DK,
menetluses osales
Spetsializirana prokuratura**

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria))

Eelotsusetaotlus – Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Direktiiv (EL) 2016/343 –
Süütuse presumptsioon – Tõendamiskoormis – Süü küsimuses tehtav otsus – Vahi all pidamise
kohtulik kontroll

1. Liikmesriikide karistussüsteeme iseloomustab väga suurel määral üks raskesti ületatav vastuolu. Nimelt samal ajal, kui neis ülistatakse Euroopas karistusvõimu teostamise tõeliseks aluseks olevat süütuse presumptsiooni põhimõtet, kasutatakse massiliselt tõkendina vahistamist². Käesoleva eelotsusetaotlusega Euroopa Kohtule esitatud küsimuseks on see, kas ning kui, siis mil määral on Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul,³ suutnud vahistamise õigusliku regulatsiooni osas liidu kriminaalõiguse ala ebatäielikkust ja tasakaalustamata arengut vähendada⁴.

I. Õiguslik raamistik

A. Direktiiv 2016/343

2. Direktiivi 2016/343 põhjendusest 16 ilmneb, et „[s]üütuse presumptsiooni põhimõtet rikutakse, kui ametiasutuse avalikus avalduses või kriminaalmenetluses tehtud otsuses (välja arvatud see, milles otsustatakse süü küsimus) osutatakse kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele, ilma et kõnealuse isiku süüd oleks seaduse kohaselt tõendatud. [...] See ei tohiks piirata [...] menetluslikku laadi eelotsuseid, mida teevad kohtud või muud pädevad asutused ning mille aluseks on kahtlustused või süüstavad tõendid, näiteks otsused eelvangistuse kohta, tingimusel et sellistes otsustes ei osutata

¹ Algkeel: prantsuse.

² Vt võrdlev uuring van Kalmthout, A. M., Knapen, M. M., ja Morgenstern, C. (toim), „Pre-trial Detention in the European Union“, Wolf Legal Publishers, 2009, lk 994.

³ ELT 2016, L 65, lk 1.

⁴ Kasutades väljendit, mida on kasutanud Euroopa Parlament oma 27. veebruari 2014. aasta resolutsioonis soovitustega komisjonile Euroopa vahistamismääruse läbivaatamise kohta (P7_TA(2014)0174).

kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele. Enne menetluslikku laadi eelotsuse tegemist võib pädeval asutusel osutada vajalikuks kõigepealt kontrollida, kas kahtlustatava või süüdistatava vastu on piisavalt süüstavaid tõendeid asjaomase otsuse põhjendamiseks, ning otsuses võib nendele tõenditele viidata“.

3. Direktiivi 2016/343 põhjenduses 22 on märgitud, et „[k]ahtlustatava ja süüdistatava süü tõendamise kohustus lasub süüdistajal ja iga kõrvaldamata kahtlus tõlgendatakse kahtlustatava või süüdistatava kasuks. Kui tõendamiskoormis ümber pööratakse (süüdistuselt kaitsele), rikutaks süütuse presumptsiooni, ilma et see piiraks kohtu volitusi tuvastada asjaolusid, kohtusüsteemi sõltumatust kahtlustatava või süüdistatava süü hindamisel ning kahtlustatava või süüdistatava kriminaalvastutust puudutavate faktiliste või õiguslike eelduste kasutamist. Sellised eeldused peaksid jääma mõistlikkuse piiridesse, võttes arvesse asjaolude kaalukust ja säilitades kaitseõiguse, ning kasutatavad vahendid peaksid olema mõistlikult proportsionaalsed soovitava õiguspärase eesmärgi suhtes. Selliseid eeldusi peaks olema võimalik ümber lükata, igal juhul tuleks neid kasutada üksnes juhul, kui järgitakse kaitseõigust“.

4. Nimetatud direktiivi artikkel 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevas direktiivis sätestatakse ühised miinimumnormid, mis käsitlevad:

- a) süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte kriminaalmenetluses,
- b) õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul.“

5. Direktiivi 2016/343 artiklis 2 on sätestatud, et seda direktiivi „kohaldatakse kriminaalmenetluses kahtlustatavale või süüdistatavale füüsilisele isikule. Seda kohaldatakse kõigis kriminaalmenetluse staadiumites alates hetkest, kui isikut kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo või väidetava kuriteo toimepanemises, kuni otsuse tegemiseni selle kohta, kas isik on asjaomase kuriteo toime pannud, ja see otsus on muutunud lõplikuks“.

6. Direktiivi 2016/343 artiklis 6 „Tõendamiskohustus“ on sätestatud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatava ja süüdistatava süü tõendamise kohustus lasub süüdistajal. See ei mõjuta kohtuniku või pädeva kohtu võimalikku kohustust otsida nii süüstavaid kui ka süüst vabastavaid tõendeid ega kaitse õigust esitada tõendeid kooskõlas liikmesriigi õigusega.

2. Liikmesriigid tagavad, et mis tahes kahtlust süü küsimuses tõlgendatakse kahtlustatava või süüdistatava kasuks, sealhulgas juhul, kui kohus hindab, kas asjaomane isik tuleks õigeks mõista.“

B. Bulgaaria õigus

7. Kriminaalmenetluse seadustiku (Nakazatelen protsesualen kodeks) artikkel 270 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Tõkendi muutmise küsimuse võib kohtumenetluses tõstatada igal ajal. Asjaolude muutumisel võib pädevale kohtule esitada seoses tõkendiga uue taotluse.

2. Kohus lahendab selle küsimuse avalikul kohtuistungil määrusega.“

II. Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

8. DK viibis kohas, kus toimus tulistamine, mille käigus sai üks inimene surma ja teine raskelt haavata. Pärast tulistamist jäi DK paigale ja andis end üle politseile. Neil asjaoludel süüdistati teda kuulumises kuritegelikku ühendusse ja mõrvas, ning ta võeti 11. juunil 2016. aastal vahi alla. Prokuratuur kinnitab, et DK vastutab kannatanu surma eest. DK väidab, et tegutses hädakaitseseisundis.

9. DK kriminaalasi jõudis kohtumenetluse staadiumisse 9. novembril 2017. DK esitas 5. veebruaril 2018 enda vabastamiseks esimese taotluse, mis jäeti rahuldamata. DK esitas veel vähemalt kuus sellekohast taotlust. Kõik need jäeti kas esimese või teise astme kohtus rahuldamata. Kõigi taotluste lahendamisel lähtuti seadusest tulenevast nõudest, et peavad esinema uued asjaolud, mis seavad isiku jätkuva vahi all pidamise õiguspärasuse kahtluse alla.

10. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et prokuratuur ei pidanud isiku jätkuvaks vahi all pidamiseks mingisuguseid taotlusi esitama. Vahi all pidamine jätkub, kuni süüdistatav ei suuda tõendada, et asjaolud on Bulgaaria kriminaalmenetluse seadustiku artikli 270 tähenduses muutunud. Eelotsusetaotluse esitanud kohus saab otsustada isiku vabastada vaid juhul, kui kaitse suudab veenvalt tõendada, et asjaolud on muutunud. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul lükkab nimetatud seadustiku artikkel 270 süüdistusega seotud tõendamiskoormise süüdistavalt poolelt kaitsvale ning kehtestab vahi all pidamise õiguspärasuse eelduse, mille kaitse peab ümber lükkama. Ta kahtleb, kas selline lähenemine on kooskõlas direktiivi 2016/343 põhjendusega 22 ja artikliga 6. Eelotsusetaotluse esitanud kohus tugineb ka Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi „EIK“) 27. augusti 2019. aasta kohtuotsusele *Magnitskiy jt vs. Venemaa*⁵, kus EIK leidis, et olukorras, kus isiku jätkuv vahi all pidamine on riigisisese seaduse kohaselt lubatav, kui uusi asjaolusid ei esine, on vabaduses viibimise eeldus ümber pööratud ning seeläbi pandud tõendamiskoormis kaitsele. Seega võib riigisisene õigus olla vastuolus ka Roomas 4. novembril 1950. aastal allkirjastatud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) artikli 5 lõikega 3.

11. Lisaks märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et liikmesriigi õiguses ei ole ette nähtud ei vahi all pidamise maksimaalset tähtaega ega ka mingisugust regulaarset *ex officio* kontrolli.

12. Neil asjaoludel otsustas Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria) menetluse peatada ning esitada otsusega, mis saabus Euroopa Kohtu kantseleisse 4. septembril 2019 ja mida kinnitati 27. septembril 2019, Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas direktiivi 2016/343 artikliga 6 ja põhjendusega 22 ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta [edaspidi „harta“] artiklitega 6 ja 47 on kooskõlas liikmesriigi õigusnormid, mille kohaselt saab kaitse esitatud taotluse süüdistatava vahi alt vabastamiseks rahuldada tingimusel, et asjaolud on muutunud?“

III. Menetlus Euroopa Kohtus

13. Käesolev eelotsusetaotlus esitati 4. septembril 2019. Eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleliolevas menetluses tekkinud kahtluste tõttu nõudis Euroopa Kohus eelotsusetaotluse esitanud kohtult teavet, viimane vastas 13. septembril 2019. 25. septembril 2019 teatas eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtule, et teise astme kohus tühistas DK vabastamise otsuse. Eelotsusetaotluse esitanud kohus korraldas 27. septembril 2019 erakorralise kohtuistungi, kus DK esitas uue taotluse enda vabastamiseks. Selles olukorras otsustas Euroopa Kohus 1. oktoobri 2019. aasta otsusega lahendada eelotsusetaotluse kiirmenetluses vastavalt kodukorra artikli 107 lõikele 1.

14. Kirjalikud seisukohad esitasid DK ja Euroopa Komisjon. 7. novembril 2019 toimunud kohtuistungil kuulati ära üksnes komisjon.

⁵ CE:ECHR:2019:0827UD003263109.

IV. Analüüs

A. Sissejuhatavad märkused

15. Sisuliselt küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtult, kas direktiivi 2016/343 artikliga 6 ja kui see on asjasse puutuv, siis ka hartaga, on kooskõlas sellised liikmesriigi kriminaalmenetluse normid, mille kohaselt saab vahi all pidamise otsust kriminaalasja kohtuliku arutamise staadiumis muuta üksnes „uute asjaolude“ esinemise korral. Eelotsuse küsimuse sõnastust tuleb siiski täiendada, lähtudes eelotsusetaotluse muudest põhjendustest, millest tuleneb mõnevõrra täpsemalt, et kõnealune küsimus tekib seoses tõendamiskoormisega. Teisisõnu, kas direktiivi 2016/343 artikliga 6 on kooskõlas sellised õigusnormid, mille kohaselt on nõutav, et kui süüdistatav soovib, et ta vahi alt vabastataks, tuleb tal tõendada uute asjaolude esinemist?

16. Euroopa Kohtule esitatud küsimuse lihtsus ei arvesta sellega koos kerkivaid Euroopa karistusõigusruumi põhiprobleeme.

17. See küsimus tekib nimelt konkreetses kontekstis. Eelotsusetaotluse esitanud kohus kirjeldab kohaldatavaid vahistamist reguleerivaid liikmesriigi õigusnorme üsna muret tekitavas sõnastuses. Nimelt ei ole vahi all pidamine ajaliselt piiratud, kui kriminaalmenetlus on jõudnud kohtumenetluse staadiumisse. Bulgaaria kriminaalmenetluse seadustiku artiklis 270 on küll ette nähtud, et süüdistatav võib *igal ajal* taotleda enda vahi alt vabastamist, ent mulle näib, et praktikas on tegeliku vabastamise või tõkendi muutmise saavutamine eriliselt keeruline⁶.

18. Ma ei saa seega jätta väljendamata oma muret sellise olukorra pärast. See mure on kahetasandiline: kõigepealt, *mikrotasandil* puudutab see DK isiklikku olukorda, ning seejärel *makrotasandil* seda, mida ütleb see kohtuasi Euroopa karistusõigusruumi tegeliku olukorra kohta.

19. Esimesena on DK süüdistatav – süüdistatav on aga isik, keda ei või veel käsitada süüdi olevana ning, veel enam, kes potentsiaalselt on süütu. Kas meile on igati meele järele mõte, et teda võib ajaliselt piiramatult kinni pidada? Kas ei ole mitte keeleliselt väär jätkuvalt rääkida vahi all pidamisest kui *ajutisest* meetmest? Kuigi minu ülesanne ei ole pöörduda tagasi nende valikute juurde, mille liikmesriigid tegid, otsustades valida regulatsioonid, milles sellist massilist vahi all pidamist kasutatakse⁷, näib mulle, et igasuguses seda temaatikat puudutavas analüüsis tuleb silmas pidada, et tegemist on potentsiaalselt *mitte* süüdi olevate isikutega, kes ootavad pigem viletsates tingimustes oma kriminaalmenetluses lõpliku otsuse tegemist.

20. Teisena õigustab mu muret see, et Euroopa tasandil ühtlustamist nimetatud valdkonnas peaaegu toimunud ei ole, nagu ma veidi hiljem pean oluliseks näidata. See kohtuasi sunnib meid tunnistama liidu õiguse piire. Tuleb vaid kurbusega tõdeda, et sedavõrd põhimõttelises küsimuses nagu vahi all pidamise kestus ja vahistamisotsuse kohtus vaidlustamise tingimused on liidu õigus vähetõhus. Sellega, et liidul puudub pädevus selles valdkonnas tegutsemiseks, ei peaks saama kõike vabandada.

⁶ Kuivõrd, nagu komisjon kohtuistungil märkis, Bulgaaria kriminaalmenetluse seadustiku artikli 270 sätetes ei ole määratletud kaitse ja süüdistuse vastavaid rolle, nõutavat tõendatuse taset ega asjaolusid, mida saab pidada „uuteks“ selle sätte tähenduses, võiks see minu meelest jätta liikmesriigi kohtule selle sätte alusel esitatud taotluse läbivaatamisel teatud kaalutusruumi, vähemalt juhul, kui see ei ole vastuolus muude liikmesriigi sätetega, mida selles toimekus kajastatud ei ole.

⁷ Seda enam, et mõistan vaevata, et need valikud on ilmselgelt tingitud turvalisuse ja avaliku julgeoleku kaitsega seotud kaalutlustest.

21. Selle, mida liit ei taga, võib karistusõiguse valdkonnas loomulikult tagada EIK. Seega võiks seda kohtuasja näha Euroopa Kohtu võimalusena täita pädevuste pööranguseadja⁸ rolli. On ilmne, et see, mis ei ole liidu õigusega reguleeritud, ei jää tingimata õigusest väljapoole. Tulen selle juurde hiljem tagasi, ent EIK on välja töötanud olulised põhimõtted, mis piiritlevad EIÕK-ga ühinenud riikide kaalutusõigust vahistamisotsuste puhul. Kui kaua peab aga DK veel vahi all viibima enne Strasbourgi kohtust otsuse saamist? Kas ta üldse saab selle – tema, kelle esindajad ei osalenud, võib-olla majanduslikel põhjustel, kohtuistungil Euroopa Kohtus?

22. Lisaks süsteemidevaheliste seoste küsimusele on hädavajalik, et liidu seadusandja hakkaks tegelema vahi all pidamise kas või minimaalse ühtlustamisega, kuna lõppkokkuvõttes on ohus Euroopa karistusõigusruum. Õiguslane koostöö kriminaalasjades saab toimuda vaid juhul, kui liikmesriikide vaheline usaldus suureneb, ent selline usaldus ei saa rahus tekkida, kui liikmesriigid kohaldavad sedavõrd erinevaid standardeid eelkõige vahi all pidamiseks, mille näol on tegemist võimalikult kitsaks jääma pidava erandiga meie õiguskultuuri aluspõhimõttest, milleks on õigus vabadusele.

23. Nii palju kui liidu õiguse praegune seis minus ka muret ja kahetsust ei tekita, saan käesoleva rangelt õigusliku analüüsi tulemusel üksnes tõdeda, et DK olukorra lahendus ei peitu direktiivis 2016/343.

B. Eelotsuse küsimuse analüüs

24. Kas direktiivi 2016/343 artikkel 6 paneb liikmesriikidele kohustuse näha ette, et süüdistajal lasub tõendamiskoormis, kui kaitse taotleb vabastamist olukorras, kus kriminaalmenetlus on jõudnud kohtumenetluse staadiumisse ning vahi all pidamine ikka jätkub? Sellele küsimusele vastamiseks püüan esimesena ära näidata, et direktiiv 2016/343 ei sisalda ühtki vahi all pidamise vaidlustamise tingimusi puudutavat normi. Teisena kontrollin seda vahejärgeldust, lähtudes Euroopa Kohtu praktikast, mis puudutab direktiivi 2016/343 ja vahistamisotsuseid. Kolmandana tuletan selle analüüsi lõpus meelde EIK tehtud ettekirjutusi.

1. Direktiivi 2016/343 grammatiline, süstemaatiline, ajalooline ja teleoloogiline tõlgendamine

25. Kõigepealt märgin, et põhikohtuasjas käsitletava juhtumi ja direktiivi 2016/343 artikli 6 vaheline seos ei ole ilmselge.

26. Direktiivis 2016/343 on tõepoolest sätestatud, et seda kohaldatakse „füüsilise isiku suhtes, kes on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav“⁹. Vaidlust pole selles, et DK kuulub direktiivi 2016/343 isikuliselt kohaldamisalasse.

27. Lisaks kohaldatakse seda direktiivi „kõigis kriminaalmenetluse staadiumides“ ehk alates hetkest, kui isikut kahtlustatakse kuriteo toimepanemises, kuni lõpliku otsuse jõustumiseni selle kohta, kas isik on asjaomase kuriteo toime pannud¹⁰. Aeg, mil süüdistatav on vahi all, kuulub täielikult selle menetluse hulka, nii et põhimõtteliselt kuulub põhikohtuasja olukord direktiivi 2016/343 kohaldamisalasse¹¹. Siiski on ilmne, et kõik selle direktiivi artiklid kõigis kriminaalmenetluse staadiumides tingimata ei kohaldu¹².

⁸ Kui mul lubatakse kasutada dekaan Vedeli sõnu.

⁹ Direktiivi 2016/343 artikkel 2.

¹⁰ Vt direktiivi 2016/343 artikkel 2.

¹¹ Vt analoogia alusel 19. septembri 2018. aasta kohtuotsus Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 40).

¹² Vt eelkõige direktiivi 2016/343 artiklid 8 ja 9, mis puudutavad vastavalt õigust viibida kohtulikul arutelul ja õigust taotleda uut kohtulikku arutelu.

28. Kas direktiivi 2016/343 artikliga 6 on siiski soovitud reguleerida tõendamiskoormist vahi all pidamise vaidlustamisele suunatud menetlustes? Ma ei ole selles veendunud.

29. Siinkohal tuleb märkida, et see artikkel paikneb mahukamas peatükis, mis käsitleb süütuse presumptsiooni. Nii paneb direktiiv 2016/343 liikmesriikidele kohustuse tagada, et kahtlustatavat ja süüdistatavat peetakse süütuks seni, kuni nende süüd ei ole seaduse kohaselt tõendatud¹³. Eelkõige ei tohi seni, kuni kahtlustatava või süüdistatava süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud, osutada ametiasutuste avalikes avaldustes ega kriminaalmenetluses tehtud otsustes asjaomasele isikule kui süüdlasele¹⁴. Siiski, „[s]ee ei piira süüdistaja toiminguid, mille eesmärk on tõendada kahtlustatava või süüdistatava süü, ega menetluslikku laadi eelotsuseid, mille teevad õigus- või muud pädevad asutused ning mille aluseks on kahtlustused või süüstavad tõendid“¹⁵. Avalikes avaldustes ja enne asja lõplikku lahendamist tehtavates menetluslikes otsustustes süütuse presumptsiooni kaitsmise viiside osas võib direktiivi 2016/343 artikli 4 sisu kohta kasulikke selgitusi anda selle direktiivi põhjenduse 16 sõnastus, kust tuleneb, et pahaks ei saa panna seda, kui süüdistusaktis osutada asjaomasele isikule kui potentsiaalsele süüdlasele. Süütuse presumptsiooni järgimise kohustus „ei tohiks piirata ka menetluslikku laadi eelotsuseid, [...] näiteks *otsused eelvangistuse kohta*, tingimusel et sellistes otsustes ei osutata kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele. Enne menetluslikku laadi eelotsuse tegemist võib pädeval asutusel osutada vajalikuks kõigepealt *kontrollida, kas kahtlustatava või süüdistatava vastu on piisavalt süüstavaid tõendeid* asjaomase otsuse põhjendamiseks, ning otsuses võib nendele tõenditele viidata“¹⁶. Vahistamisotsustele on siin küll viidatud, ent seda üksnes seoses asutuste ja kohtute avalike avaldustega, milles direktiiv niisiis keelab osutada kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele.

30. Seoses tõendamiskoormisega paneb direktiivi 2016/343 artikli 6 lõige 1 otseses mõttes – mida käesolev eelotsuse küsimus puudutab – liikmesriikidele kohustuse tagada, et kahtlustatava ja süüdistatava *süü tõendamise kohustus* lasub süüdistajal. „See ei mõjuta kohtuniku või pädeva kohtu võimalikku kohustust otsida nii süüstavaid kui ka süüst vabastavaid tõendeid ega kaitse õigust esitada tõendeid kooskõlas liikmesriigi õigusega“¹⁷. Kahtlust tuleb tõlgendada kahtlustatava või süüdistatava kasuks, „sealhulgas juhul, kui kohus hindab, kas asjaomane isik tuleks õigeks mõista“¹⁸. Direktiivi 2016/343 põhjenduses 22 on püütud selgitada seadusandja kavatsust. Sealt ilmneb, et kõne all on tõendamiskoormis kahtlustatavate ja süüdistatavate *süü* tõendamisel ning et see tõendamiskoormis peab lasuma süüdistajal. Liidu seadusandja näib olevat möönnud võimalust kasutada kahtlustatava või süüdistatava kriminaalvastutust puudutavaid faktilisi või õiguslikke eeldusi, ilma et see süütuse presumptsiooni põhimõtet rikuks, tingimusel, et need eeldused „jäävad mõistlikkuse piiridesse, võttes arvesse asjaolude kaalukust ja säilitades kaitseõiguse, ning kasutatavad vahendid peaksid olema mõistlikult proportsionaalsed soovitava õiguspärase eesmärgi suhtes. Selliseid eeldusi peaks olema võimalik ümber lükata, igal juhul tuleks neid kasutada üksnes juhul, kui järgitakse kaitseõigust“¹⁹.

31. Kui direktiivi 2016/343 artiklis 4 on sõnaselgelt viidatud sellistele menetluslikku laadi eelotsustele nagu vahistamisotsused²⁰, siis tuleb tõdeda, et selle direktiivi artiklis 6 sellist viidet ei sisaldu. Nii on see ka kõnealuse direktiivi põhjendusega 22. Minu hinnangul on see selgitatav asjaoluga, et siinkohal käsitleb liidu seadusandja teist kriminaalmenetluse staadiumi, milleks on nimelt süü tõendamine²¹.

13 Vt direktiivi 2016/343 artikkel 3.

14 Vt direktiivi 2016/343 artikli 4 lõige 1.

15 Direktiivi 2016/343 artikli 4 lõige 1. Kohtujuristi kursiiv.

16 Direktiivi 2016/343 põhjendus 16. Kohtujuristi kursiiv.

17 Direktiivi 2016/343 artikli 6 lõige 1.

18 Direktiivi 2016/343 artikli 6 lõige 2.

19 Direktiivi 2016/343 põhjendus 22. Selle põhjenduse üksikasju kajastav sõnastus eristub selgelt direktiivi 2016/343 artikli 6 lakoonilisest sõnastusest, kus ei ole preambulis osutatud eeldustele mingil moel viidatud.

20 Nagu saame teada direktiivi 2016/343 põhjendusest 16.

21 Põhjenduste 36 ja 37 sõnastus näib kinnitavat, et seadusandja meelest on otsus „kahtlustatava või süüdistatava süü või süütuse üle“ põhimõtteliselt see otsus, mis tehakse menetluse lõpus.

Vahistamisotsuste osas on direktiivi 2016/343 artikli 4 ainsaks eesmärgiks see, et neis otsustes ei osutataks süüdistatavatele kui süüdlastele. Kuna vahistamisotsus ei ole, nagu selles direktiivis liiti sõnaselgelt sätestatud²², otsus, millega otsustatakse süü küsimus, siis ei kuulu selline otsus minu meelest direktiivi 2016/343 artikli 6 kohaldamisalasse.

32. Mulle näib, et sellist tõlgendust ei väära ka direktiivi 2016/343 artikli 6 lõike 2 sõnastus, kus on sätestatud, et kõiki kahtlusi tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks. Kuna vahistamise üle otsustatakse enne süü küsimuse otsustamist – ehk kriminaalmenetluse selles etapis, kus süü osas ei saa olla tekkinud mingisugust veendumust ning selles osas on igal juhul kahtlusi –, siis juhul, kui tuleks asuda seisukohale, et direktiivi 2016/343 artikli 6 lõige 2 kohaldub ka vahistamisotsuse suhtes, kahaneks nende olukordade hulk, kus vahistamine võimalik on, nagu komisjon õigesti märgib, praktiliselt olematuks²³.

33. Mulle näib, et direktiivi 2016/343 artikli 6 kitsast tõlgendamist nii, et see ei reguleeri tõendamiskoormise jagunemise küsimust vahistamisotsuste tegemisel, näib toetavat ka selle direktiivi ajalooline analüüs. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluse korral isiklikult kohtulikult arutelul,²⁴ ettepaneku seletuskirja punktis 16 on märgitud, et kuna eelvangistuse puhul on juba käimas teised liidu algatused, siis komisjon „seda käesolevas direktiivis ei [käsitle]“. See, et need teised seadusandlikud ettevõtmised on seni olnud väga piiratud ulatusega²⁵, ei saa õigustada direktiivile 2016/343 lubatust kaugemale mineva tõlgenduse andmist. Märgin siinkohal veel, et parlamendi ettepanek lisada artikli 4 teksti sõnaselge viide vahistamisele ei leidnud toetust²⁶.

34. Nagu ma eespool tähelepanu juhtisin, on direktiivi 2016/343 eesmärk tugevdada süütuse presumptsiooni *teatavaid* aspekte selleks, et suurendada liikmesriikide usaldust üksteise kriminaalõiguse süsteemide vastu ning muuta ulatuslikumaks kohtuotsuste ja kriminaalmenetluses tehtud muude otsuste vastastikust tunnustamist²⁷. Nii on direktiiviga 2016/343 vastavalt selle õiguslikule alusele²⁸ kehtestatud *miinimumeeskirjad*, mis puudutavad üksnes süütuse presumptsiooni *teatavaid* aspekte kriminaalmenetluses²⁹.

22 Loomulikult eristub ka direktiivi 2016/343 artikli 4 kohaldamisala selgelt nimetatud direktiivi artikli 6 omast. Direktiivi 2016/343 artiklit 4 kohaldatakse ametiasutuste avalike avalduste ja muude kriminaalmenetluses tehtud otsuste suhtes peale nende, millega otsustatakse süü küsimus, ent sinna hulka kuuluvad ka menetluslikku laadi eelotsused, sealhulgas vahistamisotsused. Direktiivi artiklit 6 saab seevastu minu meelest kohaldada ainult selliste otsuste suhtes, millega otsustatakse sisuliselt süü küsimus. Näitena selle eristamise kohta vt 5. septembri 2019. aasta kohtuotsus AH jt (Süütuse presumptsioon) (C-377/18, EU:C:2019:670, punktid 34 ja 35).

23 Sel juhul oleks tegemist eelkõige juhtudega, kui isik on tabatud teolt või kui ta on teo toimepanemise ümberlõkkamatult omaks võtnud, kui selline omaksvõtt üldse võimalik on. EIÖK seab üheks tingimuseks, mille korral saab rakendada erandit õigusest isikuvabadusele ja turvalisusele, selle, et isikut saab käsitada „põhjendatult kahtlustatuna õigusrikkumises“, mitte aga selle, et selles osas on kindel veendumus: vt EIÖK artikli 5 lõike 1 punkt c.

24 COM(2013) 821 final.

25 Mulle teadaolevalt ei ole järgnenud ühtki konkreetset sammu 14. juuni 2011. aasta rohelisele raamatule „Vastastikuse usalduse tugevdamine Euroopa õigusraumade vastu – roheline raamat ELi kriminaalõiguse kohaldamisest kinnipidamise valdkonnas“ (KOM(2011) 327 (lõplik)). Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluse korral isiklikult kohtulikult arutelul (COM(2013) 821 final), ettepaneku punktis 16 viitas komisjon ka nõukogu 23. oktoobri 2009. aasta raamotsusele 2009/829/JSK Euroopa Liidu liikmesriikides vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta järelevalvemeetmete rakendamise otsuste kui kohtueelse kinnipidamisega seotud alternatiivse võimaluse suhtes (ELT 2009, L 294, lk 20). Selle raamotsuse eesmärk on, nagu juba selle pealkiri aimata lubab, kohtueelse kinnipidamisega seotud alternatiivsete võimaluste vastastikuse tunnustamise soodustamine: niisiis ei soovitud sellega reguleerida vahistamist ennast. Lisaks on seal tunnistatud, et õigust kriminaalmenetluse käigus vahistamise asemel alternatiivsete vabaduse võtmises mitteseisnevate meetmete võtmisele „reguleerivad selle liikmesriigi õigusaktid ja menetlused, kus kriminaalmenetlus toimub“ (raamotsuse 2009/829 artikli 2 lõige 2).

26 Vt raporti „Ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul“ (dok A8-0133/2015) muudatus 41.

27 Vt direktiivi 2016/343 põhjendused 2 ja 4.

28 See tähendab ELTL artikkel 82, mille teises lõigus on ette nähtud miinimumeeskirjade kehtestamine, kui see on vajalik „kohtuotsuste ja õigusasutuste otsuste vastastikuse tunnustamise ning samuti politsei- ja õiguskooostöö hõlbustamiseks piiriülese mõõtmega kriminaalasjades“. Nende miinimumeeskirjade puhul tuleb liiti arvesse võtta liikmesriikide õigustraditsioonide ja -süsteemide vahelisi erinevusi ning need ei takista liikmesriike säilitamast või kehtestamast isikutele kõrgema taseme kaitset.

29 Vt direktiivi 2016/343 põhjendused 4 ja 9 ning artikkel 1.

35. Kuni käesoleva ajani on Euroopa Kohus sellele minimaalsele ühtlustamisele rõhudes piiranud direktiivi 2016/343 kohaldamist vahistamist puudutavate liikmesriikide regulatsioonide suhtes.

2. Direktiiv 2016/343 ning vahistamisotsused Euroopa Kohtu praktikas

36. Esimeses kohtuotsuses Milev³⁰ tuli Euroopa Kohtul otsustada, kas direktiivi 2016/343 artiklitega 3 ja 6 on kooskõlas üks Bulgaaria kõrgeima kohtu antud arvamus, millega jäeti vahistamisotsuse peale esitatud kaebuse läbivaatamiseks pädevatele liikmesriigi kohtutele vabadus otsustada, kas kriminaalasja kohtumenetluse ajal peab süüdistatava jätkuva vahi all pidamise kohtulik kontroll hõlmama ka küsimust, kas on piisav alus kahtlustada, et isik on toime pannud süüteo, milles teda süüdistatakse. Kuna küsimus oli esitatud olukorras, kus direktiiv 2016/343 oli jõustunud, ent selle ülevõtmise tähtpäev ei olnud veel saabunud, juhtis Euroopa Kohus tähelepanu üksnes neile kohustustele, mis lasusid liikmesriikidel sellel konkreetsel ajavahemikul³¹, ning tõdes seejärel, et kuivõrd kõnealune arvamus jättis asjaomastele kohtutele vabaduse kohaldada kas EIÕK sätteid nii, nagu EIK neid tõlgendab, või liikmesriigi kriminaalmenetluse seadustikku, ei saanud tegu olla arvamusel, mis tõsiselt kahjustaks direktiivis 2016/343 ette nähtud tulemuse saavutamist pärast ülevõtmise tähtpäeva saabumist. Selles kohtuasjas keskendus Euroopa Kohtu vastus niisiis küsimusele, mis puudutas kohustust mitte tõsiselt kahjustada direktiivis 2016/343 ette nähtud tulemuse saavutamist ülevõtmistähtaja jooksul, ning eraldiseisvat küsimust³², mis puudutas kõrgema kohtu arvamusel ning laiemalt Bulgaaria õigusaktide kooskõla direktiiviga 2016/343, ei käsitletud.

37. Teises kohtuotsuses Milev³³ paluti Euroopa Kohtul kindlaks teha, kas direktiivi 2016/343 artikleid 3, 4 ja 10 koosmõjus direktiivi põhjendustega 16 ja 48 ning harta artiklitega 47 ja 48 tuleb tõlgendada nii, et kui liikmesriigi kohus kontrollib, kas esineb riigisisese õiguse tähenduses piisav alus kahtlustada, et isik on süüteo toime pannud – mis on selle isiku vahi all pidamise eelduseks –, võib see kohus piirduda tõdemusega, et esmapilgul võis see isik selle süüteo toime panna, või peab kohus uurima, kas on suur tõenäosus, et nimetatud isik selle süüteo toime pani. Samuti palus eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul täpsustada, kas viidatud liidu õiguse sätted lubavad liikmesriigi kohtul, kes lahendab tõkendi „vahistamine“ muutmiseks esitatud taotlust, oma otsust põhjendada ilma süüstavaid ja õigustavaid tõendeid võrdlemata, või peab see kohus läbi viima nende tõendite üksikasjaliku uurimise ja andma vahistatud isiku esitatud argumentidele selge vastuse³⁴.

38. Olles juhtinud tähelepanu direktiivi 2016/343 artiklite 2, 3, 4 ja 10 sõnastusele, täpsustas Euroopa Kohus, et selle direktiivi eesmärk „– nagu see tuleneb direktiivi artiklist 1 ja põhjendusest 9 – on sätestada ühised miinimumnormid, mis käsitlevad süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte“³⁵. Nende miinimumnormide eesmärk on suurendada liikmesriikide usaldust üksteise kriminaalõiguse süsteemide vastu, aidates sellega kaasa kriminaalasjades tehtavate otsuste vastastikuse tunnustamise hõlbustamisele³⁶. Selle minimaalse laadi tõttu, mida selles kohtuotsuses eriliselt esile toodi, leidis Euroopa Kohus, et direktiivi 2016/343 ei tule „tõlgendada nii, nagu see oleks täielik ja ammendav instrument, mille eesmärk on kehtestada vahistamisotsuste tegemise kõik tingimused“³⁷. Euroopa Kohus leidis, et direktiivi 2016/343 artikkel 3 ega artikli 4 lõige 1 „ei keela selliste menetluslikku laadi eelotsuste tegemist nagu kohtu otsus kohaldada tõkendina vahistamist, mis põhinevad kahtlustel või süüstavatel tõenditel, tingimusel et nendes otsustes ei osutata vahistatule kui süüdlasele“³⁸. Lisaks leidis Euroopa Kohus, et „osas, milles [eelotsusetaotluse esitanud kohus] soovib teada saada tingimusi,

30 27. oktoobri 2016. aasta kohtuotsus (C-439/16 PPU, EU:C:2016:818).

31 Vt 27. oktoobri 2016. aasta kohtuotsus Milev (C-439/16 PPU, EU:C:2016:818, punktid 29–32).

32 Vastavalt sõnastusele, mida kasutas kohtujurist Bobek kohtuasjas Milev tehtud ettepaneku punktis 35 (C-439/16 PPU, EU:C:2016:760).

33 19. septembri 2018. aasta kohtuotsus (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732).

34 Vt 19. septembri 2018. aasta kohtuotsus Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 38).

35 19. septembri 2018. aasta kohtuotsus Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 45).

36 19. septembri 2018. aasta kohtuotsus Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 46).

37 19. septembri 2018. aasta kohtuotsus Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 47).

38 19. septembri 2018. aasta kohtuotsus Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 49).

millistel võib teha vahistamisotsuse, ja küsib eelkõige selle veendumuse määra kohta, mis peab tal teo toimepanija suhtes olema, ning erinevate tõendite uurimismeetodite ja põhjenduse ulatuse kohta, mis tal tuleb talle esitatud argumentide kohta anda, tuleb tõdeda, et *neid küsimusi direktiiv ei reguleeri, vaid need jäävad riigisisese õiguse kohaldamisalasse*³⁹. Selgemalt öeldes „ei reguleeri [direktiiv 2016/343] tingimusi, millistel võib vahistamisotsused teha“⁴⁰.

39. Veel hiljem on Euroopa Kohus teinud ühe kohtumääruse oma kodukorra artikli 99 alusel⁴¹. Sisuliselt küsiti Euroopa Kohtult, kas direktiivi 2016/343 artiklit 4 koostoimes direktiivi põhjendusega 16 tuleb tõlgendada nii, et süütuse presumptsioonist tulenevad nõuded eeldavad, et kui kohus kontrollib vahistamisotsuse seaduslikkuse üle otsustamiseks, et kas on piisav alus kahtlustada, et kahtlustatav või süüdistatav on talle etteheidetava kuriteo toime pannud, siis kaalub see kohus talle esitatud süüstavaid ja süüst vabastavaid tõendeid ning põhjendab oma otsust nii, et lisaks arvesse võetud asjaolude äramärgimisele võtab ta ka seisukoha asjaomase isiku kaitsja esitatud vastuväidete kohta⁴². Olles märkinud, et see kohtuasi näib kuuluvat „EIÕK artikli 5 lõike 1 punktis c esineva mõistega „põhjendatult kahtlustatuna“ seotud laiemasse raamistikku“^{43 44}, soovis Euroopa Kohus pärast eelotsusetaotluse lahendamise seisukohast vajalike direktiivi 2016/343 sätete sõnastusel peatumist oma seisukoha täiendavalt põhjendada, viidates ka selle direktiivi artiklile 6, järeldamaks, et „kui liikmesriigi kohus jõuab pärast süüstavate ja süüst vabastavate tõendite hindamist järeldusele, et on piisav alus kahtlustada, et isik on talle etteheidetavad teod toime pannud, ning teeb sellekohase eelotsuse, ei saa see olla võrdväärne osutamisega kahtlustatavale või süüdistatavale kui nende tegude toimepanemises süüdlasele direktiivi 2016/343 artikli 4 tähenduses.“⁴⁵ Samal ajal juhtis Euroopa Kohus tähelepanu varasemale kohtuotsusele Milev, mis puudutas seda, et direktiiviga 2016/343 taotletav ühtlustamine on minimaalset laadi ning seda direktiivi ei saa tõlgendada kui „täielikku ja ammendavat instrumenti“, mille eesmärk on „kehtestada vahistamisotsuse tegemise kõik tingimused, käsitlegu need siis erinevate tõendite uurimismeetodeid või vahistamisotsuse põhjenduse ulatust“⁴⁶. Seejärel leidis Euroopa Kohus, et „direktiivi 2016/343 [artiklitega] 4 ja 6 [...] ei ole vastuolus see, et kui pädev kohus kontrollib vahistamisotsuse seaduslikkuse üle otsustamiseks, kas on piisav alus kahtlustada, et kahtlustatav või süüdistatav on talle etteheidetava kuriteo toime pannud, siis kaalub see kohus talle esitatud süüstavaid ja süüst vabastavaid tõendeid ning põhjendab oma otsust nii, et lisaks arvesse võetud asjaolude äramärgimisele võtab ta ka seisukoha asjaomase isiku kaitsja esitatud vastuväidete kohta, tingimusel et selles otsuses ei osutata vahistatule kui süüdlasele“⁴⁷. Seisukoha, et see „ei ole vastuolus“ direktiivi 2016/343 artikliga 6, saab aga mõista nii, et kooskõlas Euroopa Kohtu poolt varem otsustatuga see säte lihtsalt ei kohaldu⁴⁸. Üksnes nõnda saab selgeks selle kohtumääruse resolutsioon⁴⁹.

39 19. septembri 2018. aasta kohtuotsus Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 48). Kohtujuristi kursiiv.

40 19. septembri 2018. aasta kohtuotsus Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 49).

41 12. veebruari 2019. aasta kohtumäärus RH (C-8/19 PPU, EU:C:2019:110).

42 12. veebruari 2019. aasta kohtumäärus RH (C-8/19 PPU, EU:C:2019:110, punkt 49).

43 Võrreldes 19. septembri 2018. aasta kohtuotsusega Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732).

44 12. veebruari 2019. aasta kohtumäärus RH (C-8/19 PPU, EU:C:2019:110, punkt 52).

45 12. veebruari 2019. aasta kohtumäärus RH (C-8/19 PPU, EU:C:2019:110, punkt 57).

46 12. veebruari 2019. aasta kohtumäärus RH (C-8/19 PPU, EU:C:2019:110, punkt 59).

47 12. veebruari 2019. aasta kohtumäärus RH (C-8/19 PPU, EU:C:2019:110, punkt 60). Kohtujuristi kursiiv.

48 Selle tõlgenduse kasuks räägib asjaolu, et Euroopa Kohus tegi selle kohtumääruse oma kodukorra artikli 99 alusel ning et ta juhtis tähelepanu oma kohtuotsusele Milev (19. septembri 2018. aasta kohtuotsus (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732)), kus kerkis sarnane küsimus.

49 Esmapilgul võib näida kentsakas täiendada direktiivi 2016/343 artiklile 4 antud tõlgendust – mis puudutab ainult muid kriminaalmenetluses tehtud otsuseid peale nende, milles otsustatakse süü küsimus – viitega selle direktiivi artiklile 6, mis hõlmab otsuseid, mille eesmärk on tuvastada kahtlustatavate või süüdistatavate süü.

3. Vahistamisotsused EIK kohtupraktikas

40. Direktiiviga 2016/343 rakendatakse seal sõnaselgelt viidatud harta artiklitest 47 ja 48 tulenevat süütuse presumptsiooni põhimõtet ja õigust õiglasele kohtulikule arutamisele⁵⁰. Süütuse presumptsiooni eesmärk on tagada, et kedagi ei käsitataks ega koheldaks õigusrikkumises süüdi olevana enne, kui kohus ei ole teinud tema suhtes süüdimõistvat kohtuotsust⁵¹. Lisaks sisaldub direktiivis 2016/343 ka kaitse tasemete säilitamise säte, mille kohaselt „ühtegi [selle] direktiivi sätet ei tohi tõlgendada viisil, mis piiraks selliseid õigusi või menetluslikke tagatisi või mis looks erandi sellistest õigustest või menetluslikest tagatistest, mis hartas, konventsioonis [...] või mis tahes liikmesriigi õiguses on paremini kaitstud“⁵².

41. Harta artiklites 47 ja 48 käsitletakse vastavalt õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele ning nagu ma äsja märkisin, süütuse presumptsiooni ja kaitseõigust. Eelkõige artikli 48 selgitusest tuleneb, et viimati nimetatud säte vastab EIÕK artikli 6 lõigetele 2 ja 3 ning kooskõlas harta artikli 52 lõikega 3 on sellel sama tähendus ja ulatus, kui on Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud õigusel.

42. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt mainitud EIK kohtupraktikas ei käsitleta aga kõne all oleva olukorra kooskõla EIÕK artikliga 6, vaid selle artikli 5 lõikega 3⁵³.

43. Kohtuotsuses *Magnitskiy jt vs. Venemaa*⁵⁴ juhtis EIK tähelepanu juba väljakujunenud põhimõtetele, mille ta vahi all pidamise konventsioonile vastavuse hindamiseks varem sõnastanud oli.

44. Kuigi vahistamine võib EIÕK artikli 5 lõike 1 punktis c sätestatud põhjustel olla lubatav, on nimetatud artikli lõikes 3 kehtestatud „teatud menetluslikud garantiid“ ning nähtud eelkõige ette, et „vahistamise kestus peab olema mõistlik: see ei saa niisiis olla piiramatu“⁵⁵. Jätkuv alus kahtlustada, et kinni peetud isik on süüteo toime pannud, on vahi all pidamise *sine qua non* tingimus⁵⁶, ent „teatud aja“ möödudes sellest enam ei piisa. Niisiis peab EIK tuvastama esiteks, kas muud kohtuasutuste esitatud põhjendused õigustavad jätkuvalt vabaduse võtmist, ning teiseks, kui need põhjused on asjakohased ja piisavad, siis kas riigisisesed asutused on menetluse jätkamisel tegutsenud eriti hoolsalt⁵⁷. Need asutused peavad veenvalt ära näitama, et iga kinnipidamise ajavahemik, ükskõik kui lühike, oli põhjendatud⁵⁸. Otsustades, kas isik tuleb vabastada või kinni pidada, peavad nad uurima, kas pole muid võimalusi tema kohtusse ilmumise tagamiseks⁵⁹. EIK on leidnud, et see on põhjendatud põgenemise, tunnistajate mõjutamise, tõendite rikkumise, kokkumängu või uue avalikku korda raskelt kahjustava teo toimepanemise ohu korral või juhul, kui see on vajalik selle isiku kaitseks, kelle suhtes

50 Vt direktiivi 2016/343 põhjendus 1.

51 Vt 16. juuli 2009. aasta kohtuotsus *Rubach* (C-344/08, EU:C:2009:482, punkt 31 ja seal viidatud kohtupraktika).

52 Direktiivi 2016/343 artikkel 13.

53 Mille kohaselt „[i]ga käesoleva artikli lõike 1 punkti c kohaselt vahistatu või kinnipeetu toimetatakse viivitamata kohtuniku või mõne muu seadusjärgse õigusvõimuga ametiisiku ette ning tal on õigus asja kohtulikule arutamisele mõistliku aja jooksul või vabastamisele kuni asja arutamiseni. Vabastamist võidakse seostada tagatistega ilmuda asja arutamisele“. EIÕK artikkel 5 vastab harta artiklile 6 (vt selgitused harta artikli 6 kohta. Selle kohta, kuidas Euroopa Kohus vahistamise küsimusi harta artikli 6 kontekstis mõistnud on, vt 16. juulil 2015. aasta kohtuotsus *Lanigan* (C-237/15 PPU, EU:C:2015:474, punkt 54 jj)).

54 EIK 27. augusti 2019. aasta kohtuotsus (CE:ECHR:2019:0827JUD003263109).

55 EIK 5. juuli 2016. aasta kohtuotsus *Buzadji vs. Moldova Vabariik* (CE:ECHR:2016:0705JUD002375507, punkt 86). EIK ei ole siiski vahi all pidamise maksimaalset tähtaega määratlenud. Vt Pedro Agramunti komisjoni jaoks koostatud aruanne õiguslikest küsimustest ja inimõigustest Euroopa Nõukogu Parlamentaarsele Assambleele „L’abus de la détention provisoire dans les États parties à la [CEDH]“ („Eelvangistuse kuritarvitamine [EIÕK-ga] ühinenud riikides“) (7. septembri 2015. aasta dokument 13863, punkt 22). Vt ka EIK 3. oktoobri 2006. aasta kohtuotsus *McKay vs. Ühendkuningriik* (CE:ECHR:2006:1003JUD000054303, punkt 45), kus EIK põhjendas, miks ei ole kehtestatud vahi all pidamise maksimaalset kestust, omistades kontrolli teostamisel tähtsuse iga juhtumi konkreetsetele asjaoludele.

56 Vt eelkõige EIK 17. märtsi 2016. aasta kohtuotsus *Rasul Jafarov vs. Aserbaidžaan* (CE:ECHR:2016:0317JUD006998114, punkt 119 ja seal viidatud kohtupraktika).

57 Vt EIÕK 5. juuli 2016. aasta kohtuotsus *Buzadji vs. Moldova Vabariik* (CE:ECHR:2016:0705JUD002375507, punkt 87).

58 Vt EIK 5. juuli 2016. aasta kohtuotsus *Buzadji vs. Moldova Vabariik* (CE:ECHR:2016:0705JUD002375507, punkt 87).

59 Vt EIK 5. juuli 2016. aasta kohtuotsus *Buzadji vs. Moldova Vabariik* (CE:ECHR:2016:0705JUD002375507, punkt 87).

vabaduse võtmist kohaldatakse⁶⁰. Samuti on ta leidnud, et „presumptsioon soosib alati isiku vabastamist [...]. Kuni süüdimõistmiseni tuleb süüdistatavat käsitada süütuna ning [EIÖK artikli 5 lõike 3] peamine eesmärk on kehtestada kohustus isik ajutiselt vabastada, kui tema jätkuv vahi all pidamine ei ole enam mõistlik. [...] Süüdistatava vahi all pidamise seaduslikkust tuleb hinnata iga konkreetse juhtumi erilistest asjaoludest lähtudes. Kinnipidamise jätkamine on põhjendatud vaid siis, kui konkreetsete tõendite põhjal selgub, et süütuse presumptsioonile vaatamata kaalub avalikust huvist tulenev vajadus tegelikult üles isikuvabaduse kaitse vajaduse“⁶¹. Selleks peavad kohtuasutused „süütuse presumptsiooni põhimõttega nõuetekohaselt arvestades uurima kõiki asjaolusid, mis võivad kas kinnitada või ümber lükata [EIÖK] artiklist 5 erandi tegemist õigustava avaliku huvi olemasolu. Otsustamaks selle üle, kas tegemist on või ei ole [EIÖK] artikli 5 lõike 3 rikkumisega, peab kohus lähtuma peamiselt neis otsustes sisalduvatest põhjendustest ning tõendatud asjaoludest, mille on oma väidetes esile toonud asjaomane isik“⁶².

45. Kohtuotsuses *Magnitskiy jt vs. Venemaa*⁶³ võttis EIK iseäranis arvesse asjaolu, et riigisisesed asutused olid isiku vabastamise presumptsiooni ümber pööranud, nähes ette, et kui uusi asjaolusid ei esine, jääb isik vahi alla. EIK juhtis tähelepanu sellele, et EIÖK artikli 5 kohaselt on isikuvabaduse õiguse piiramine erandlikku laadi ning see on lubatav üksnes ammendavalt loetletud ja rangelt määratletud juhtudel⁶⁴. EIK kohtupraktikast tuleneb siiski, et süüdistusega seotud asjaolude osas tõendamiskoormise süüdistatavale asetamine õigustab küll viimase tehtavat kriitikat, ent ei ole siiski käsitatav eraldiseisva, piisava ja automaatse põhjusena asumaks seisukohale, et tegemist on EIÖK artikli 5 lõike 3 rikkumisega, kuna selline rikkumine tuleb tuvastada kõigi vastava juhtumi asjaolude konkreetse analüüsi tulemusena⁶⁵.

46. Tõendite küsimust puudutav argumentatsioon on EIK kohtupraktikas märksa detailsem, kui olukorda hinnatakse EIÖK artikli 6 lõikest 2 lähtudes⁶⁶, kuna EIK on pealegi leidnud, et karistamise valdkonnas tuleb tõendite kogumise probleemi käsitleda sellest sättest lähtudes⁶⁷.

47. EIÖK artikli 5 lõiget 3 puudutavast EIK praktikast ilmneb seevastu, et lisaks sellele, kuidas on vahistamisotsuste vaidlustamise menetluses tõendamiskoormis *a priori* kindlaks määratud, uurib EIK ka seda, kas nende otsuste kontrollimiseks pädev asutus on käsitlenud kõiki EIÖK artiklis 5 kehtestatud reegli – see tähendab isikuvabaduse – piiramist õigustada võiva avaliku huvi olemasolu poolt ja vastu rääkivaid argumente, kusjuures see käsitlus peab kajastuma kõnealuse asutuse otsuses⁶⁸.

60 Vt EIK 5. juuli 2016. aasta kohtuotsus *Buzadji vs. Moldova Vabariik* (CE:ECHR:2016:0705JUD002375507, punkt 88).

61 EIK 5. juuli 2016. aasta kohtuotsus *Buzadji vs. Moldova Vabariik* (CE:ECHR:2016:0705JUD002375507, punktid 89 ja 90).

62 EIK 5. juuli 2016. aasta kohtuotsus *Buzadji vs. Moldova Vabariik* (CE:ECHR:2016:0705JUD002375507, punkt 91).

63 EIK 27. augusti 2019. aasta kohtuotsus (CE:ECHR:2019:0827JUD003263109).

64 EIK 27. augusti 2019. aasta kohtuotsus *Magnitskiy jt vs. Venemaa* (CE:ECHR:2019:0827JUD003263109, punkt 222).

65 Vt eelkõige EIK 24. märtsi 2016. aasta kohtuotsus *Zherebin vs. Venemaa* (CE:ECHR:2016:0324JUD005144509, punktid 51, 60 ja 62).

66 EIK ei ole siiski üksmeelne, kinnitades, et „kui tõendamiskohustus on süüdistajalt süüdistatavale üle kantud, on rikutud süütuse presumptsiooni põhimõtet“ (EIK 31. märtsi 2009. aasta kohtuotsus *Natunen vs. Soome* (CE:ECHR:2009:0331JUD002102204, punkt 53)), mis erineb selgelt ideest, et ainuüksi sellise ülekandmisega iseenesest EIÖK artikli 5 lõike 3 rikkumist ei kaasne.

67 Vt EIK 6. detsembri 1988. aasta kohtuotsus *Barberà, Messegue ja Jabardo vs. Hispaania* (CE:ECHR:1988:1206JUD001059083, punkt 76).

68 Vt EIK 26. juuli 2001. aasta kohtuotsus *Ilykov vs. Bulgaaria* (CE:ECHR:2001:0726JUD003397796, punktid 86 ja 87), ning EIK 19. märtsi 2014. aasta kohtuotsus *Pastukhov ja Yelagin vs. Venemaa* (CE:ECHR:2013:1219JUD005529907, punkt 40). Oma 10. märtsi 2009. aasta kohtuotsuses *Bykov vs. Venemaa* (CE:ECHR:2009:0310JUD000437802, punktid 64 ja 65) leidis EIK, olles juhtinud tähelepanu oma põhimõttelisele seisukohale seoses tõendamiskoormise ümberpööramisega vabastamise nõude tõendamisel, et tegemist on EIÖK artikli 5 lõike 3 rikkumisega, kuna ühe kahtlustatava puhul oli rahuldamata jäetud kümme vahi alt vabastamise taotlust ning kõigis kümnes rahuldamata jätmise otsuses piirduti isiku jätkuva vahi all pidamise seadusest tulenevate aluste loetlemisega, ilma et oleks esitatud asjakohaseid ja piisavaid põhjendusi või võetud arvesse asjaoludes toimunud muudatusi (vt selle kohtuotsuse punktid 64 ja 65).

Samuti ei ole EIK välistanud eeldust, et isiku jätkuva vahi all pidamise seadusest tulenevad tingimused on täidetud, ent seda siiski tingimusel, et asutused on veenvalt ära näidanud, et esinevad sellised konkreetset ja EIÕK artiklist 5 tulenevat reeglit üles kaaluvad asjaolud, mis on käsitatavad piisava põhjusena isikult jätkuva vabaduse võtmise põhjendamiseks⁶⁹.

4. Analüüsi kokkuvõte

48. Niisiis tuleneb eeltoodust, et direktiivi 2016/343 eesmärk ei ole harta artiklis 6 ega EIÕK artiklis 5 nimetatud isikuvabaduse põhimõtte rakendamine, vaid üksnes süütuse presumptsiooni *teatud* aspektide ühtlustamine⁷⁰. Seega puudutab direktiivi 2016/343 artikkel 6 tõendamiskohustuse küsimust süüdistatava süü tõendamisel. Tõendamiskohustuse määratlemine isiku vahi all pidamise otsuse vaidlustamisel on omaette küsimus, mida direktiivi 2016/343 artikkel 6 ei reguleeri.

V. Ettepanek

49. Kõiki eelnevaid kaalutlusi arvesse võttes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Spetsializiran nakazatelen sadi (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria) eelotsuse küsimusele järgmiselt:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul, artikkel 6 ei reguleeri vahi all pidamist käsitlevate otsustega seonduvat tõendamiskoormist.

⁶⁹ Vt EIÕK artikli 5 lõikega 3 kooskõlas olevaks peetud presumptsiooni kohta EIK 24. augusti 1998. aasta kohtuotsus *Contrada vs. Itaalia* (CE:ECHR:1998:0824JUD002714395, punkt 58); vt vastupidise juhtumi kohta EIK 26. juuli 2001. aasta kohtuotsus *Ilijkov vs. Bulgaaria* (CE:ECHR:2001:0726JUD003397796, punkt 84 jj). Viimases kohtuotsuses tugines EIK otsuse põhjendamispuudustele (vt eelkõige nimetatud kohtuotsuse punkt 86).

⁷⁰ Möjuhinngu kommenteeritud kokkuvõttes tuginetakse asjaolule, et direktiivi 2016/343 üldeesmärk on tagada õigus õiglasele kohtulikule arutamisele ning et sellist õiglast kohtulikku arutamist, kus ei austata süütuse presumptsiooni, ei ole olemas (vt möjuhinngu kommenteeritud kokkuvõtte, mis on lisatud 27. novembri 2013. aasta dokumendile „Ettepanek võtta vastu meetmed, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluse korral isiklikult kohtulikult arutelul“, SWD(2013) 479 final, punkt 1). Seega küsimus, mis puudutab õigust isikuvabadusele, näib direktiivile 2016/343 võõras.